

Ajalehtedes Valgus ja Sakala 1887 ilmunud K. vastus varem Ristirahva Pühapäevalehes ilmunud —kp.— kirjutisele Kuntaugani ostmise kohta. Sisu põhjal võib oletada, et selle kirjutise autoriks võis olla Peeter Köler. Krimm: Kuntaugan. Tarhan. Peeter Kähr. Johann Köler. Johann Köleri vennapoeg Peeter Köler. J. J. E. Tõnisson. Kuntaugani ostmine: vastuväited eelmisele kirjutisele. Peeter Kölerit olla petetud ja Johann Kölerit väidetavalt samuti eksitatud. Ühiselt ostetud maaosa olla kirjutatud Peeter Köleri nimele, hiljem aga tahtnud Johann Kölerit selle eest vastutama panna.

Usutav tundub see, et J. Köler soovis endale eraldi välja mõõdetud maatükki, mida ta ei saanud. Siiski jääb K. vastusesse vastuolusid; ümber on püütud lükata peamiselt Peeter Köleriga seotut ja enamasti vähemolulisi väiteid. Näiteks ei puuduta K. üldse seda teemat, et J. Köler olla kavatsenud Kuntaugani ostu Aleksandrikooli rahadest finantseerida, kuid neid rahasid enda kasutusse ei saanud. Samuti ei selgu siit, miks J. Köler esimesel maksetähtajal (jaanuaris 1883, s.o. enne uute ostjate tulekut) kohale ei ilmunud ja maksmata jättis ning miks P. Köler kui väidetavalt täiesti kõrvaline isik hiljem ei tuginenud uute ostjatega sõlmitud müügilepingule (või kirjalikule dokumendile), vaid, nagu nähtub, tõenäoliselt siiski asus ise maad kasutama (või vähemalt soetas sellele maale liikuvat vara); käesolevas kirjutises on selle kohta märkus, et Peeter Köler kasutas Krimmis „oma onu maad”. Vastuolulised näivad ka etteheited Peeter Kähri aadressil ja selle aadressil, et kohalikud Kuntaugani ostjad lihtsameelselt Peeter Kähri usaldasid (kuivõrd kirjast tervikuna näib tulenevat mõte, et Johann ja Peeter Köler olid ise veel lihtsameelsemad, usaldades kohalikke Kuntaugani ostjaid). Digiteeris A. Aule, kirjaviisi muutmata.

Valgus (nr. 17), 23. aprill 1887, lk. 2–3. Sama kiri ilmus ka Sakalas (nr. 19), 9. mai 1887, lk. 3 ja Sakalas (nr. 20), 16. mai 1887, lk. 3. Siin on digiteeritud Sakalas ilmunud tekst.
--

Kuntaugan.

Krimmist kirjutatakse meile:

„Nõnda kui „Ristirahva pühapäeva lehes” nr. 15 kui ka „St. Petrg. Ztg.” nr. 66 ja 67 lueme, on üks —kp— heaks arwanud, üht pikka kirja Krimmi poolsaarelt, Kuntaugani mõisa ostmise ja seisu üle awaldada, ning seda, mis tema ju endisel aastal „St. Ptrg. Ztg.” teinud, jälle uuesti üle korrata. (Muidugi mõtles ta seal juures, mida pikem kiri, seda suurem leiwa suutäis, mida rohkem laimu, seda suurem tänu.) Ka osawõtja „Olewik” on „St. Pet. Ztg.”ist seda oma lehesse üles wõtnud, aga omas suures rõõmu tuhinas seal ka tõisi inimesi Köleriks ümber tõlkinud, ning rõõmustab, et see mõnele mehele kui raudke-piga on mõistnud hoopis anda. — See meile wäga tuttaw —kp— on aga oma pikka seletust üksikute osa wõtjate, nimelt prof. Köleri ja ka tema wenna poja Peeter Köleri kohta — nende laimamiseks juhtinud, ning seda nii tugewaste, et see iga karjajütsile arusaadaw, kust erawihast kiwidega loobitakse. Kuda

asjalugu ühe Peeter Kähriga on, — keda „Olewik” Köleriks ristinud, — Krimmi minekuga ja tema „rahvusliku püdmistega”, mida —kp— seletab, — ei tea meie, aga arusaamata on, kuidas need auusad ja nõukad perekonnad, kes omale maad osta tahtsiwad, üht nii tundmata noort meest usaldasiwad ning oma eestwedajaks wõtsiwad? Sellel asjal on aga üks koguni tõine mõte, kellest meie —kp— küll wäga hästi teab, aga seda oma pikas seletuses wälja jätab. Teatud perekonnad oliwad P. Kähri juttudest arusaanud, et prof. Köler Eestlane, kes oma suguwendi, kus iial wõimalik, awitab, kellel Kähri arwates ka raha olla ning üksik inimene olla, kes oma ülespidamiseks mitte liiga raha ei tarwitada. Arwasiwad: las’ tema ostab maa, siis on meil aega rahatasumise-ga küll. Sellest asus mõne perekonna wanemal üks iseäralik oma kasu mõte ning hakkasiwad Peeter Kähriga sõbrustama, korjasiwad isekeskes raha kokku ja andsiwad Kährile, et sellega Peeterburisse prof. Köleri juure wõiks sõita ning teda paluda, Krimmi tulla neile maa ostmiseks abiks olema. Peeter Kähr sõitis temale antud reisirahaga Peterburisse. — Prof. Köler, kes Krimmi Eestlastest ei ka nende maapidamisest mingisugust ei teadnud, laskis ennast nende saadikust meelitada ja sõitis Krimmi, tahtis ka sellel reisil, Krimmi lõunakaldal, oma sõbra juures mõneks kuuks wiibida, mida tema ka ennem igal aastal teinud. Maa ostmist soowijad Eestlased kogusiwad endid tema juurde kokku, tõiwad temale maa ostmise kohta ime ilusaid ja kasulikku plaanisi ette, — kus maa, wähesel wilja kaswul, talinisu külwiga 8 tset. iga dessätini pealt — kui töökulud maha arwata, siis 28 rbl. dess. aastaks kasu anda, wiljarikkal aastal aga mitme wõrra rohkem. Prof. Köler, kellel põllupidamine täitsa teadmata, uskus kõiki ettekiitmisi, arwas seesugustel põhjustel maa ostmise wäga kasuliku, ning wõttis suguwendade soowimisest osa. Kaup sai ühelmeelil tehtud, ehk küll wähe rahaga, aga igal ostjal oli kohuseks kuni täielise kontrahti tegemiseni oma eest tarwilist raha kokku saada, — sest siin ostis igauks maad ise enesele, aga mitte tõisele, ning maa, mis üleliig, pidi hiljem uutele juurde asujatele ära müüdüd saama. Siin ei wõtnud prof. Köler mitte üksi oma peale puuduwat raha muretseda, waid selleks walitati ka J. J. E. praegune Kuntauigani osanikkude wolinik. Ka arwasiwad põllupidaja osawõtjad tarwilise ajani, eestulewat põllusaaki rahaks muuta ning selle eest kauni summa kokku saada, aga kahjuks ei olnud põllusaak see aasta mitte suur! Juuli kuul sõitis Peeter Köler Krimmi, kes selle maa ja rahwa elust mingisugust ei teadnud, ei ka ükstõisega koos wõi ühislist põllu pidamist iial näinud, sellele näitas see, mis siin tundma õppis, kõik wäga wastu meelt olevat. Tahtis ka Septembri kuu lõpul Krimmist koguni ära sõita, aga maa ostmise osawõtja palumise peale laskis ennast tagasi hoida. Täieline kontrahti tegemise aeg tuli kätte, kus ei keegi osawõtja nii suurt rahasumma kokku ei saanud, kui kohus ehk kuidas lootnud oli, mis läbi kauba tingimised raskendatud saiwad. Kauba juures nõudis prof. Köler, et tema osa maad 1300 dess., tõistest lahus temale pidi antama, mida tema ka eeskontrahti juures oli awaldanud; seal aga oli tõistest osawõtjatest temale ette seletatud, et see Krimmi põlluharimises wõimata olla, weikest maa tükki iseäralikult pidada ning et see omnikule suurt raskust teha. Et 1300 dess. mitte weikene tükk maad ei ole, nõudis Köler seda ometi, aga seltsilised ei lubanud temale seda koguniste. Nad mõtlesiwad, kui nemad Kölerile maa iseäralikult annawad, tema siis juhtuwal hädaajal nende heaks raha ei muretse, peale seda on maa, mis tema ise pruu-

kida ei jõua, ka nende pruukida, sest see on siis ju ühes koos ilma waheta kõikide omadus. Nüid alles nägi prof. Köler, kuidas asja põhjus ning kuhu ta ennast meelitada oli lasknud! Kahjuks tuli see nähtawus wäga hilja, lahti pease mine oli raske! Mis pidi ta tegema? Ostmist katki jätta, ära sõita, oli ka raske! Ees kontrahdis oli 24 000 rubla sissemakstud käsiraha juure weel 24 000 rubla, aga mitte nii kui —kp— teatab 48 000 rubla trahwi maksta. Pika läbi rääkimise ja waidlemise peale andsiwad seltsilised suusõnal järele, Köleri maa osa tõistest äralahutada, mis siis ka oma wahel ühest sellest palutud era inimesest koosolekul mahakirjutatud sai, et seda siis ametlikus kohas tarwilisel wiisil allakirjutada ja kinnitada. See pidi aga enne maa ostmise kontrahdi allkirjutamist ja kinnitust sündima, sest Köler ei uskunud oma seltsilasi mitte enam, — kus need peale ostmise kontrahdi kinnitust, oma lubamist wõiksid tagasi wõtta. Lahutuse lepingu kiri sai ametliku kohta kinnituseks ära antud ning kõik seltsilised oliwad koos, esite maalahutuse lepingut, siis ka ostmise kontrahdi allakirjutamas; seal astus seltsi esimees ja wolinik prof. Köleri ette, pehme sõnadega paludes, et osawõtjad praegu maa ostmise ja raha puuduse pärast mures ning isegi ei teada, kuidas maad lahutada, seda tahta nemad maa koha peal palju paremine teha ning kõik hästi toimetada, kui see nõudmine aga nüid järele jäetud saaks. Sellega leppis Köler ja jättis lahutuse lepingu kinnitamata. Maa ostmise kontrahdi sai allakirjutatud ja kinnitatud. Sellega oli prof. Köler ennast seltsiliste kätte annud! Need rõõmustasiwad isekeskis, et wõitnud oliwad ning maa lahutusest enam mingit saada. Enne seda, kui kauba kontrahdi kinnitatud ja iga ostja oma jõudu mööda oma suurust oli määratud, jäi kaubeldud maa 6550 dessätinist weel 1300 dess. järele, kelleks ostjaid puudus, seda osa maad arwasiwad osawõtjad kõige seltsi peale jätta ning edespidi ära müüa, mis ka kohalise ametnikule ette anti: Ametnik seletas aga, et see mitte wõimalik ei olla, kontrahdis üht osa maad seltsi peale kirjutada, kuna tõine osa kõik üksikute nimele on kirjutatud, olgu siis, kui kõik see maa, ilma suuruse wahe pidamata hulga peale oleks kirjutatud, nüid aga pidada see üle jäädaw osa ka ühe nime peale kirjutatud, ning seltskond wõida selleks seadusliku wormi täitmiseks ka üht erainimestki wõtta ning peale seda siis üleliiga maad ära müüa. Et aga seal seekord muud erainimest ei olnud kui prof. wennapoeg Peeter Köler, arwasiwad ostjad ülejäädawat maad 1300 dess. tema nime peale, seadusliku wormi täitmiseks kirjutada lasta. Peeter Köler, kes selles asjas mingit paha ette arwata ei teadnud, temalt ka ju ei mingisugust maksu ei nõutud, kirjutas ennast kontrahdi, kui ka muu tarwiliste paberite alla, ühes maa ostjatega, ning wolitas ka ühes tõistega E. asjatoimetajaks ja tarwiliste wõla kirjade walmistajaks; — lootes, sellest nime kandmisest pea lahti saada, sest härra Tõnisson ja tõised oliwad selles mõttes Kuntaugani ostmiseks raha saatnud, et kui see maa neile meele järele on, seda ostma saawad. Peeter Kölerile aga oli selle oma nime andmisega wäga raske side saanud, kellest alamal nähtusi tahame ette tuua. — Aprilli kuus 1883 sõitis hra Tõnisson oma seltsilistega Krimmi, waatasid teatud maad läbi, mis neile ka wäga meele järele näitas, ning ostsiwad seda maad 1300 tess. enesetele, kus seltsi esimees ja wolinik E. neid tõiste osawõtjatega tutwaks tegi, ja ühes kõige seltsilistega maa kaupa sobitas, kus kõik seltsilised nende uute maa ostjatele ühe tunniskirja andsiwad, et kõik ettetulewad kontrahdi kulud ühes tulewad kanda, — mis ju muidugi nõnda õige oli. — Peeter Köler kuulas

seda kaupa, kui erainimene ilma sõna lausumata pealt, sest temal polnud ju selle asjaga tegemist. Peale seda, kui kauba kõned lõpetatud oliwad, nõudsiwad ostjad, et neile selle kauba üle, kuni täielise kontrahti tegemiseni, ka midagi kirjalikult piaks antama; selle peale tähendas seltsi esimees, et see praegu müüdüd maa kirjalikult Peeter Köleri nime peal on ning tema ka selle üle kirjalikku tunnistust wõiks anda, mis seesamma ka 27. Apr. tegi ning oma nime peal kirjutatud maa, nendesamma tingimistega, Tõnissoni ja tõistele ära müis, nagu tema dokumentide järele ise oli oma nime peale wõtnud. Sellega oli Peeter Köler waba. — Tõnissonil ja tema seltsilistel ei olnud wõimalik esialgu oma maad tarwilisel wiisil pruukima hakata, sest nende elutoimetus oli Eestimaal, kuhu nad warsi tagasi pöörduda tahtsid. Palkasiwad üht seal lähemal elawat Eesti küla kooliõpetajat R. enestele asjatoimetajaks, — kes aga oma peale wõetud toimetust — ehk küll suure kuludega — mitte nende rahul olemiseks ei täitnud — ning sõitsiwad kodumaale. Sügisel tuli Tõnisson oma kaaslastega Krimmi tagasi, talwe wilja külwi toimetama, seal õppisiwad nemad Krimmi põllu pidamist, kui ka osawõtjate eluwiisi tundma, mis neile kõik wäga wastu meelt näitas, kus nendega ka — tõiste poolest, aga mitte Peeter Köleri poolest — nõnda kui —kp.— ütleb „teenimata ja ülekohtusel wiisil ümber käidi.” See murdis meeste mõttes ning tegi neid araks, sest need ei olnud seesugust eluwiisi ial näinud ega harjunud! Selleks wõib —kp.— nendelt enestelt tunnistusi saada, siin awaldada ei oleks see Kuntauigani elanikkudele mitte auuks. — Tõnisson katsus weel maad pidada, et oma kulusid osalt tagasi saada, tõised seltsilised läksiwad kodumaale. Kp. ütelus prof. Kölerist sell ajal nõutud maa lahutuse kohta, kellest see suurt oma kasu nõudnud ja kõige paremat maa kohta omale tahtnud, — ei sünni õigusega kokku. Seda teab —kp.—, kes ise kahel keelel sellest toimetusest osa wõttis, wäga hästi, et prof. Köler oma maa osa mitte ühest kohast ei nõudnud, waid esiteks ühest, ning kui tõised seltsilised seda kohta kõige paremaks arwasid, siis jälle teisest küllest, mis siis ka jälle kõige paremaks eeti ning see muud ei tähendanud, kui et maad iseäranis anda ei tahetud, ei ka ial Kölerile seda järele antud. Küll on mõned üksikud seda lubanud ja ka wiimasel ajal suurem osa koduse kirjaga seda tõendanud, aga ikka selle tingimisega, et tema seltsi maad, mis Tõnissonist ja tõistest wabaks jäi, tingimata oma maaga ühes enesele ja oma wastutamise alla piab wõtma. Aga ka sedagi tingimist ei wõtnud nende wolinik järele anda ega alla kirjutada. Sellega oli Köleri maa lahutuse lootus — nõnda kui temale kontrahti tegemise juures küll pühalikult lubati — otsas ning temale oli wõimatumaks tehtud, oma maale ostjaid leida. Et keegi otsekohele, ei ka —kp.— mitte, Peeter Kölerilt maad osta on küsinud, on ebatõde, küll on mõned Krimmi reisijad ja ka tõised Peeter Kölerilt Kuntauigani elu ja seisu üle seletusi nõudnud, mis tema ka wastanud, ning asja, kuidas õige seletanud, kui ka mööda minnes tähendanud, et tema ning tema onu, õnnetusesse on sattunud; — seda on aga —kp.— temale ahnuseks arwata mõistnud. — See on ka see põhjus, mis teda tõiste Kuntauigani omanikkude meelest halwaks ning neid tema wastaliseks teinud. — Kui ju kõigel maa omanikkudel teada oli, et ka Tõnisson Kuntauiganist ära läheb ja maa wabaks jätab, siis kõneles Peeter Köler oma seltsilistele sellest mitmel korral, andis nõuu järele mõelda, kuidas wabaks jäädawa maaga toimetada, selleläbi wõida ju kõige osawõtjatele kahju sündida; — kuna ta aga seltsilistelt kui ka nende esimehelt wastuseks

sai, et see nende asi ei olla ning Peeter Köler, kui maa omanik, selle eest pidada wastutama ja ka maa peal seiswad wõlad ära maksma. Küll katsus ta mitme näituse korral tõistele selgeks teha, et temal see koguni wõimata ning see kaasostjatele õnnetuseks tuleb, sest et kõik ükstõise eest piawad wastutama, sellest ei hoolinud paljud, sest nende esimees olla neile tõendanud, „kui Peeter Köler ei maksa, siis piab tema onu seda tingimata.” Seal nägi Peeter Köler, et tema wormilikult oma nime peale maa wõtmisega, ennast oli siduda lasknud. — Selle peale rehkendati prof. Kölerile kohe kahekordne maa suurus 2600 tess. kaela, mida ka —kp.— omas seletuses teeb — saadeti raha maksu rehnungid sellel mõõdul tema kätte. Muidugi mõista, kuidas wõis prof. Köler, kellel oma maaga tegemist küllalt oli, nüid weel tõine see osa juurde wõtta? Seletas selle wastu, et see seltsi maa on, ning tema kui ühes ostja kõiges üks osa, oma maa suuruse järele, seltsimaast oma peale wõtma sunnitud olla — maksis ka selle osa eest mõne termini wõla intressid. — Tema seletust aga ei kuuldud, waid arwati teda, — kui ta kõiki kaotada ei taha, hädast sunnitud olewat, ka oma wenna poja nime peal seiswa seltsi maa eest maksma pidawat. Prof. Köler ei maksnud, ei wõinud ka rohkema maa eest maksta, maksis aga oma eest, kõik maksud nii kaua, kui tõised osawõtjad oma kohussid täitsiwad, ning ei ole weel keegi seltsiline tema eest ei üht ainust kopikat maksnud, nii kui —kp.— oma erawihast seda luuletab.

Teada on ju kõigil, et kolmel järjestikku aastatel Krimmis wäga suur põud oli ning kõiki põllumehi suure puudusesse wiis, nii oli ka Kuntaugani omanikkudega lugu! Nemad pidid oma külwatud põldusid ühe wiljakauplejale 12 000 r. eest ära pantima, mille rahaga oma wõla intressid wõisiwad ära maksta. Prof. Köler ei pantinud aga oma wilja külwi mitte, — mida —kp.— wäga kahjatseb, waid maksis oma wõla intressid oma rahaga, mida rahasaaja herra K. tõendada wõib. Teada on, et peale seda, kui Tõnisson oma kaaslastega Kuntauganist ära läks, wabaks jäänud 1300 tess. maa peal wõlgasid seisab, keda Peeter Köler, kui erainimene enesel kohuseks ei arwanud, ega ka jõudnud ära maksta, kelle maa sisse tulekud ka selts jo ennem, ja paljud liikmed wiimasel aastal, oma kasuks pruukisiwad, mis ju ka nende kohus ja õigus oli, nõndasamma wõis ka Peeter Köler oma onu maa osa seltsi maast pruukida. Seal tuli ka hiljem Detsembri k. m. a., kus Targhani omanikud oma 20 000 r. wõlga nõudsid, kelle eest nad oma maad pantinud, — keda aga nemad mitte — nii kui —kp.— teab, prof. Köleri peale üksi ei usaldanud, waid Targhani ja Kuntaugani peremeeste seas on palju ligisugulasi ning Targhani omanikud arwasiwad, heas lootuses, sellega oma ligisugulasi tuetada ja kindlama elujärjele awitada, sest Köler oli neile ju wäga wähe tuntud. Nad tõstsid 29 Kuntaugani omaniku üle — üksi ilma E-ta — kohtusse kaebdust aga mitte —kp.— luule järele, üksi prof. Köleri ja tema wenna poja peale. Keda —kp.— kohtu aktidest, kui soowib, järele wõib lugeda. Seal oli ka Peeter Köler, kes ennast küll erainimeseks arwas — jälle wastutajate hulgas, sest tema oli, nagu enne üteldud, jo hakatuses ja tõistega ühes wolinikku E. wolitanud ja see andis tema eest Targhani omanikkudele wõla tunnistuse. Wõlakiri oli sellwiisil tehtud, et wõlglased üks kõige ja kõik ühe eest piawad wastutama, seda arwasiwad Targhani wolinikud nõnda pruukida, et prof. Köler kõige wähem pool osa sellest wõlast üksi piab maksma, ehk kui ise tahab, siis sellest pool osa oma

wenna poja peale arwata, sest — see olla ju kirjalikult ka wõlglane. — Prof. Köler arwas ennast niisugust nõudmist mitte täita wõiwat ning leidis ka, et üksikud Targhani omanikud ühes oma Kuntaugani sugulastega tema maa lahutamise wastu olnud, mida Kuntauganlased suusõnal ja Targhani wolinik kirjalikult awaldanud — selleläbi Kölerile raskeks teinud oma wõlgasid tasuda. Ka arutab —kp.—, et prof. Köler oma liikuwa waranduse oma joodiku sulasele ära müinud, ehk oma wennepoja läbi äraanda lasknud. Kust leiab —kp.—, et prof. Köleril Kuntauganis liikuwat warandust ial on olnud? Kas teab tema, millwiisil see seal olew liikuw warandus on muretsetud? Seda on tema luuletanud! Prof. Köleril ei olnud Kuntauganis muud, kui 1300 tess. maad — aga mitte 2600 tess. Seda wõib —kp.— kaubakontrahtist lugeda. — Liikuw warandus oli Peeter Köleri omadus, mida tema oma kuluga ehk mis temal puudus, oma wenna abiga muretses, kellega oma onu maad pidas. Selle pärast ei arwanud Peeter Köler, kui erainimene, oma liikuwat wara —kp.— arwu järele mitte maa omanikkude wõla eest ärapantida ning wõis seda oma tahtmise järele, kui maa pidamine temale takistatud sai, mitte üksi oma sulasele, waid ka wõõra inimestele äramüia. Et tähendatud sulane —kp.— ütelusel joodik on, ei wõi õigeaks arwata, sest tema täitis kõik oma peale wõetud kohused oma peremehe wastu auusal wiisil ning sööb ja joob niisamma kui —kp.— Ei ole arusaadaw, mis —kp.— maa ostmise juures rahwuslisteks ette wõteteks ütleb? Wõib olla, et —kp.— enesele ka mõnd asja on ostnud ning arwab seda siis suureks „rahwuslikuks ette wõtteks?” Siis olla ka Peeter Köler tema teades „rahwuslikkude ette wõtete” toimetaja, elada Kaukasias, kus Eestlasi olla ning katsuda seal „rahwuslikka ette wõtteid” edendada. Kust on —kp.— seesugust uudist leidnud? Ehk mis on Peeter Köleril Kaukaasia Eestlastega tegemist? Tema on aga Krimmi küllalt tundma õppinud? On ka naljakas, kuidas Peeter Köler —kp.— teades Kaukaasias elab? Justament küll nõndasamma, nagu —kp.— Eestimaalt Krimmi reisis, teel Peeterburist ja Moskwas etc. läbi sõitis! Kas wõiks keegi poisikenegi kuulutada: —Kp.— elab Peeterburis, ehk tõine poisike, jälle: —Kp.— elab Moskwas: Aga —kp.— ja P. K. elawad mõlemad Krimmis sõbrana. Lõpeks tähendan: Mis isand —kp.— Kuntaugani maa oksioni wiisil ära müümisest seletab, on tuulest wõetud.

K.